

KRONIKA PEZINSKÉHO KAPUCÍNSKEHO KLÁŠTORA Z 18. STOROČIA

ERIKA JURÍKOVÁ – NICOL SIPEKIOVÁ

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá latinskou kronikou kláštora kapucínov v Pezinku, ktorá pochádza z 18. storočia. V roku 1746 ju začal písať páter Klement Modranský a opísal v nej v retrospektíve udalosti od polovice 17. storočia. Kronika obsahuje nielen informácie zo života pezinských kapucínov, ale zachytáva aj politicko-kultúrne dianie v Uhorsku a v reholi kapucínov v 17. a 18. storočí. Niektoré udalosti z prvej polovice 18. storočia popísané v kronike je možné konfrontovať s iným latinským dielom z tohto obdobia, *Notitia Hungariae novae historico-geographica* (Viedeň 1736), ktorého autorom je uhorský vzdelanec Matthias Bel.

Kľúčové slová: Uhorské kráľovstvo, kapucínska rehoľa, kronika, Pezinok, latinský jazyk.

ÚVOD

Napätie medzi františkánmi, ktoré pramenilo z rôzneho ponímania chudoby, sa prejavovalo takmer od vzniku rehole. Už sv. František dôsledne trval na požiadavke absolútnej chudoby a bránil sa pripustiť akékoľvek zmiernenie. Ideál chudoby bol pre neho natolko dôležitý, že hoci mu odporúčali prijať niektorú z už existujúcich regúl, neustúpil. Postupne sa vo františkánskom hnutí sformovali tri hlavné prúdy a vzniklo niekoľko frakcií, čo napokon po mnohých sporoch vyústilo k vzniku kapucínskej rehole. Iniciátorom bol Matúš z Bascie, ktorý odišiel z materského kláštora a snažil sa žiť podľa príkladu sv. Františka. Jeho snahy podporovala neter pápeža Klementa VII. Katarína Cibo. Pápež svojou bulou *Religionis zelus* schválil kapucínov 3. júla 1528 ako samostatné hnutie, ktorému bola za základ určená františkánska regula. Kapucínom sa predpisoval habit, pustovnícky spôsob života a živobytie si mali zaobstarávať almužnami.¹

Kapucínska spiritualita, hoci vychádza z ideálov sv. Františka, má svoje charakteristické prvky. Určuje ju hlavne kristocentrická a mariánska zbožnosť prejavovaná v 18. storočí budovaním krížových ciest i osobitými modlitbami v predvečer mariánskych sviatkov. Isté zmeny nastali po Tridentskom koncile, keď začali kapucíni klásť dôraz na štúdium a formáciu kňazov, čo prinieslo výsledky v podobe vynikajúcich kazateľov z radov kapucínov, ktorí pôsobili predovšetkým medzi chudobným ľudom, ale aj v nemocniciach, kostoloch najmä ženských reholí a vo farských chrámoch miest. Známa je obetavosť kapucínov v čase morových epidémií, ich pôsobenie pri vojsku, na vojnových lodiach i medzi galejníkmi.²

Od prvých konštitúcií bolo pre kapucínov najpodstatnejším rysom odmietanie bohatstva v akejkoľvek forme, preferovanie striedmosti, ktorá sa prejavila tak v osobnom ako i v rehoľnom živote. Táto základná črta kapucínskeho života sa premietla aj do architektúry rehoľných stavieb, čo im vtislo svojskú, charakteristickú podobu: situovanie kapucínskych

* Štúdia je čiastkovým výstupom z projektov grantovej agentúry Ministerstva školstva Slovenskej republiky VEGA č. 2/0067/09 a KEGA č. 028TTU-4/2012.

1 BOTEK, A. Kapucínska rehoľa a jej rozšírenie na Slovensku. In: *Zborník slovenského národného múzea* XCVIII/2004. História 44. s. 5–40, s. 6–10.

2 TKÁČIK, L. OFM Cap. Vízia a štruktúra počiatkov Rádu menších bratov ako odpoveď na situáciu feudálneho sveta. In: *Fides*. 6/1995. s. 127–139.

stavieb síce v blízkosti mestského ľudu, ale zároveň istá diskretnosť v odstúpení tesne za hradby mesta, presne určené rozmery jednotlivých častí kláštora, dôraz na funkčnosť a nezdobenosť.³ Jednotná kapucínska schéma kláštorov bola aplikovaná aj na kláštory na našom území, a to v Bratislave a v Pezinku, ktorých stavby takmer súbežne viedli rádoví stavitelia z fundujúcej viedenskej provincie – brat Ján Damascén z Viedenského Nového Mesta a brat Berthold.⁴

KAPUCÍNI A UHORSKO

Podstata kapucínskej rehole v jednoduchosti a striedanosti sa ukázala ako dobrý základ pre misijné účely. Pôvodnú právomoc kapucínov len pre Taliansko zrušil pápež Gregor XIII. bulou *Ex nostris pastoralis officii* v roku 1573, takže sa s pápežovým dovolením mohli postupne usadiť vo Francúzsku, Španielsku, Švajčiarsku, Belgicku a v roku 1593 aj v Tirolsku (v Innsbrucku). V roku 1600 bol položený základný kameň kláštora vo Viedni (St. Ulrich). Na územie Uhorského kráľovstva prišli kapucíni na pozvanie Leopolda I., keď pápež Klement X. splnomocnil generálneho predstaveného rehole zriadiť dva kláštory – v Pezinku a Bratislave.⁵ Do Budína prišli v roku 1692 a na ďalších miestach sa usadili až neskôr. Kláštory na území dnešného Slovenska patrili do Rakúskej, neskôr Rakúsko-Uhorskej provincie, ktorá mala v roku 1780 tridsať sedem kláštorov.⁶

Prvým uhorským mestom, kam kapucíni prišli, bol Pezinok (lat. *Bazinium*). Stalo sa tak v roku 1674, a to na základe introdukčného dekrétu cisára Leopolda.⁷ Uvedenie kapucínov do mesta sa uskutočnilo 10. júna 1674 za účasti ostrihomského arcibiskupa Juraja Szelepchényiho, apoštolského prefekta p. Imricha, grófa Mikuláša Pálffyho a ďalších šľachticov. Po slávnostnej bohoslužbe sa konala hostina v dome pezinského mešťana Jána Spacaja, v ktorom kapucíni bývali až do času, pokiaľ im mesto prenajalo dom. Aby však mohli vykonávať bohoslužby, poslali im z viedenského kláštora bohoslužobné predmety.

Pezinok je nevelké vinárske mestečko ktoré leží na úpäť Malých Karpát asi 20 kilometrov od Bratislavy.⁸ O meste, jeho polohe a pôsobení rehole v ňom nájdeme informácie v raritnej latinskej kronike z 18. storočia.⁹ Ak by sme chceli charakterizovať mesto slovami tohto významného latinského prameňa, povedali by sme: „Bazinium est inter regias incliti regni Hungariae liberas civitates una ex praecipuis. In montana et vineta Moraviám versus prospectum habens. Ad orientem vero in spatiosam (qualem vix oculus capere valet) planitiem se protendens. Unde aura gaudet saluberrima et fructuum ubertate haud spernenda. Directum eius dominium sibi Hungariae rex vindicat.“

Spomínaná kronika je dielom kapucínskeho pátra Klementa Modranského, ktorý ju začal písať retrospektívne v roku 1746. Údaje o dejinách pezinskej kapucínskej komunity zo 17. storočia čerpal, ako sám uvádza, z análov kronikára provincie z Viedne pátra Meinrada z Bavorska,

3 Viac pozri BOTEK, s. 13–21.

4 TKÁČIK, L. OFMCap. *K fenomenológii kapucínskej architektúry*. [online]. [cit. 2012-08-19]. Dostupné z: http://www.projektpezinok.com/userdata/Image/kap_arch.pdf.

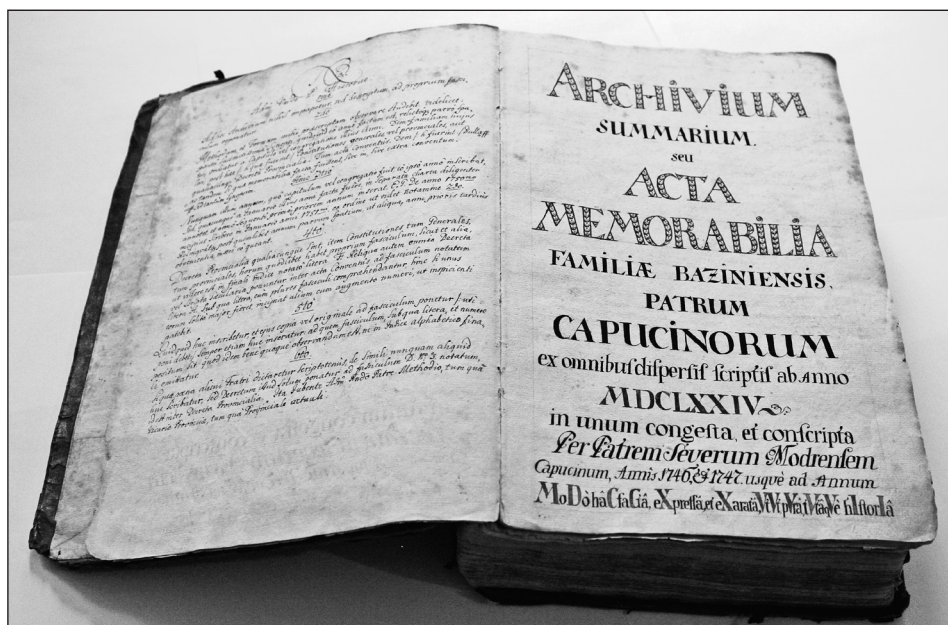
5 Podrobnejšie pozri *Dejiny Kapucínov na Slovensku*, zv. 1. KONC, T. OFMCap. Pezinok: Minor, 2004. 50 s.; *Dejiny Kapucínov na Slovensku*, zv. 2. KONC, T. OFMCap – TKÁČIK, L. OFMCap. Pezinok: Minor, 2007. 74 s.

6 BOTEK, s. 22–24.

7 Znenie listiny pozri: BABIRÁT, M. Uvedenie kapucínov do Pezinka v roku 1674. In: *Dejiny Kapucínov na Slovensku*, zv. 2. KONC, T. OFMCap – TKÁČIK, L. OFMCap. Pezinok: Minor 2007. s. 14–26.

8 K dejinám mesta existujú monografie: DUBOVSKÝ, J. – ŽUDEL, J. a kol. *Dejiny Pezinka*. Bratislava: Obzor, 1982, 272 s.; LEHOTSKÁ, D. *Dejiny mesta Pezinka*. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1947, 103 s.

9 *Archivium summarium seu acta memorabilia familiae Baziniensis patrum Capucinatorum ex omnibus dispersis scriptis ab anno MDCLXXIV in unum congesta, et conscripta per patrem Severum Modrensem Capucinum, annis 1746 et 1747 usque ad annum MoDo haC faCta eXpressa, et eXarata, Vt Vt pVra, tVtaqVe hIstoria. s. n.* Rukopisná kronika.

Obrázok č. 1: Titulný list kroniky pezinských kapucínov.

neskoršie obdobie od roku 1700 spracoval na základe vlastného poznania. Do kroniky zapísal predovšetkým udalosti týkajúce sa pezinského kláštora – príchody a odchody bratov, ich úmrtia, dary dobrodincov, ekonomické záznamy, ale zameral sa aj na rehoľné dianie, a to napríklad voľbu predstavených rehole, nastúpenie svätých otcov na Petrov stolec a ich úmrtia.

Tak si zo záznamov pri roku 1675 môžeme prečítať, že v Linci bol za nového provinciála zvolený p. Donatus z Pasova, novým predstaveným pezinského kláštora sa stal p. Vitalis a kazateľom p. Bartolomej. Rovnako sa dozvedáme, že na výpomoc bol do pezinského kláštora poslaný p. Gratianus. V roku 1676 vymenovali za druhého predstaveného kláštora p. Fulgentia a v pastorácii mu pomáhali dvaja českí bratia, v tom istom roku je medzi zomrelými uvedený aj bývalý provinciál p. Alexander, ktorý zomrel vo Viedni 7. júna, a na večnosť odišiel tiež pápež Klement X.

Pezinská kronika zaznamenáva, že generálnym predstaveným rehole sa v roku 1685 stal p. Carolus Maria z Maceraty a na provinčnej kapitule v Linci potvrdili 21. septembra toho istého roku za provinciála p. Donata. Pezinským superiorom sa stal p. Guilielmus z Fridbergu a kazateľom naďalej zostal p. Bartolomej. V tomto roku skonali aj dvaja muži, ktorí sa významnou mierou zaslúžili o usadenie kapucínov v Pezinku: jedným bol p. Imrich z Komárna (†25. 2. 1685), ktorého pochovali v Dóme sv. Štefana vo Viedni, a druhým ostrihomský arcibiskup Juraj Szelephényi (†10. 6. 1685), ktorý zastával úrad devätnásť rokov.

Kronikár zapísal aj udalosti, ktoré priamo nesúviseli so životom v kláštore či v reholi, ale podstatným spôsobom ovplyvnili dianie v ňom: vojenské ataky alebo narodenia či úmrtia významných osôb vrátane panovníckej rodiny. Napríklad pri roku 1678 je uvedené, že na veľkú radosť sa cisárovi Leopoldovi a jeho manželke Eleonóre narodil 26. júla hodinu po polnoci syn Jozef, neskôr následník trónu, a kronika uvádza, že tomu istému manželskému páru sa o jedenásť rokov neskôr, 26. marca 1689, narodila dcéra Mária Magdaléna Jozefa.

V roku 1680 uvidel cisár pri návrate z Prahy kométu, ktorú bolo možné zahliadnúť ešte šesť nasledujúcich dní; tento úkaz sa chápal ako predzvesť nepriaznivých udalostí. V roku 1687 sa v kronike píše, že cisárske vojsko vedené vojvodom Karolom Lotrinským a bavorským

Obrázok č. 2: Ukážka z kroniky pezinských kapucínov.

kurfirstom Maximiliánom Emanuelom obliehalo a dobylo mesto Osijek a následne 9. decembra korunovali maloletého Jozefa za uhorského cisára.

Sedemnásť a osemnásť storočie boli charakteristické protitureckým odbojom a protihabsburskými povstaniami, ktoré ovplyvnili život celej krajiny. Rovnako ako v odbornej a tzv. krásnej literatúre, tak i v textoch pramennej povahy sa nachádzajú zmienky o udalostiach, ktoré bezprostredne súviseli s týmto dňom. V kronike sú podrobne zachytené udalosti spojené s bojami proti Turkom, ktoré neradostne zasiahli do kláštorného života: napr. bez stopy

Obrázok č. 3: Ukážka z kroniky pezinských kapucínov.

sa stratili dvaja bratia a nikdy sa nepodarilo objasniť, či boli Turkmí zabití alebo odvedení do zajatia. Téma tureckého nebezpečenstva sa pertraktuje pri udalostiach zaznamenaných v roku 1683, počas ktorého bolo narušené pokojné nažívanie kapucínov Rakúsko-Uhorskej provincie, keď sa museli vysťahovať z Dolného Rakúska, neskôr i z Viedne a ich kláštory v Mödlingu a Viedni boli vypálené a spustošené. Tieto udalosti zaznamenal aj kronikár, ktorý píše: „Calamitosus hic annus ob Turcicam irruptionem non solum provinciae negotia interrupit, verum et fratres nostros in longinquas regiones transire coegit. Conventus Medlingae, et Viennae ad Sanctum Udalricum in cineres rediguntur, et fratres quatuor perduntur. Viennae a Turcis dire obsessa liberatur caesoque Turca.“

V tom istom roku museli kapucíni na krátky čas kláštor opustiť na rozkaz Imricha Thökölyho, a to aj napriek osobnej intervencii dvoch bratrov u sedmohradského kniežata: „Strigonium armata manu a nostris recuperatur. Bazinio vero per Emericum Theokoly (ut principem huius tragaediae) sibi subacto V. P. Paulinus Pragensis (caeteris fratribus in fugam versis) cum V. P. Francisco, columna constantiae hic persistens, protectionemque a Thokoly memorialiter supplicans, ingrato responso (videlicet: Capucinos hic minime tollerandos fore) expeditur. Cum in pluribus locis, inter quae et Bazinium reperitur, per Rakoczium, et Bercsénum Lutheranis eorum ecclesiae sint restitutae, hinc coacti sumus et nos ecclesiam veterem, qua donati fueram, statui catholico cedere, et reddere.“

V roku 1714 sa stala nevšedná udalosť, ktorú kronikár považoval za dôležité zaznamenať. Obraz sv. Františka padol do ohňa a napriek tomu zostal neporušený. Po tejto príhode dal páter Klement zhotoviť pri schodoch do dormitória nápis s chronogramom:

FranCIsCVs e MeDIo Igne eVasIt
MargIne aDVsto, ICo ILLaesa fVIt¹⁰

Poporne málo kronikár spomína stavbu kláštora a kostola, hoci táto bola spojené s nemalými finančnými i organizačnými problémami. Pezinskí kapucíni začali stavať svoj kláštor 26. júla 1715, keď základný kameň kláštora položil benediktín žijúci s kapucínmi Placidus Bühel. Výstavbu ukončili po mnohých ťažkostiach a predlžovaní niekedy v polovici 18. storočia. Priebeh stavby dokumentujú chronogramy, ktoré sú vytesané v rozličných častiach kláštora. V kronike sú podrobne zaznamenané finančné výdavky i darcovia finančnej podpory.

Za najkorektnjšie informácie, ktoré páter Modranský obsiahol v kronike, sa považujú tie, ktoré zachytávajú udalosti od roku 1700 a opisujú dianie v kláštore i meste z autorovej vlastnej skúsenosti. Tieto fakty môžeme konfrontovať aj s iným latinským dielom, a to textom významnej evanjelickej vedeckej autority 1. polovice 18. storočia Mateja Bela *Notitia Hungariae novae historico geographica* (ďalej *Vedomosti*). Toto päťväzkové dielo, ktoré bolo vydané vo Viedni v rokoch 1735–1742, sa zaoberá geograficko-historickým opisom uhorských stolíc a popri iných osobitostiach sa venuje aj reholiam a dejinám kláštorov v jednotlivých lokalitách. Opis mesta Pezinok sa nachádza v 2. zväzku tohto monumentálneho diela, v rámci opisu Bratislavskej stolice, a zaberá 15 strán veľkého formátu.¹¹

¹⁰ František zo stredy ohňa vyviazol, / po zhorení okraja zostal obraz neporušený.

¹¹ [BEL, Matthias]: *Notitia Hungariae novae historico-geographica divisa in partes quatuor, quarum prima, Hungariam Cis-Danubianam, altera Trans-Danubianam, tertia Cis-Tibiscanam; quarta Trans-Tibiscanam: universim XLVIII comitatibus designatam, expromit regionis situs, terminos, montes, campos, fluvios, lacus, thermas, coeli, solique ingenium, naturae munera et prodigia, incolas variarum gentium, atque harum mores, provinciarum magistratus, illustres familias, urbes, arces, oppida, et vicus propemodum omnes, singulorum praeterea, ortus et incrementa, belli pacisque conversiones, et praesentem habitum fide optima, adcurratione summa, explicat, opus, hucusque desideratum, et in commune utile, sacratissimis auspiciis Caroli VI. caesaris, et regis indulgentissimi elaboravit Matthias Bel. Accedunt Samuelis Mikovini mappae singulorum comitatum, methodo astronomico-geometrica concinnatae. Viennae, 1736, s. 113–125. (= Notitia)*

Matej Bel v texte *Vedomostí* okrem dejín mesta, významných rodov, národnostne zmiešaného obyvateľstva a zamestnania obyvateľov, a to prevažne vinárstvom, opisuje aj kapucínsky kláštor a hoci s istým odstupom, predsa pozitívne hodnotí jeho existenciu v meste. Autor charakterizuje kapucínsky kostol a kláštor ako mohutný a dôstojný komplex a spomína, že mnohí významne prispeli k jeho vybudovaniu, no najštedrejším darcom bol Štefan Kohári: „Tertium [aedificium sacrum] aetate nostra inaedificavere occidentali urbis angulo PP. Capucini. Loco amoeni et urbis moenibus haeresciente. Multi surgentem cum eleganti coenobi, molem sumptibus adiuverunt, sed Stephano Kohário liberalius nemo.“¹² Zmieňuje sa aj o problémoch, ktoré postihli kláštor v čase Thökölyho povstania, a hoci sám evanjelického vyznania, považuje toto konanie za nehodné chvály. Veľmi vysoko Bel hodnotí pomoc bratov kapucínov počas morových epidémií, keď pomáhali obyvateľom, starali sa o chorých a poskytovali utečencom prístrešie pred Turkami.¹³

ZÁVER

Existencia kapucínskeho kláštora v Pezinku prinášala mestu nemalé výhody aj pomoc a rehoľní bratia sa zžili nielen s obyvateľmi, ale aj celým krajom. Kronika je rukopisnou pamiatkou nemalého významu a je súčasťou historickej knižnice pezinských kapucínov. Veľká časť knižnice bola v päťdesiatych rokoch 20. storočia z kláštora odvezená a neskôr umiestnená v Slovenskej národnej knižnici v Martine.¹⁴ Časť zbierky sa v prvej polovici 90-tych rokov 20. storočia vrátila do Bratislavy a Pezinka, ale podstatná časť je stále v opatere SNK. Pretože ide vo veľkej miere o historický knižničný fond, jeho navrátenie je podmienené vhodnými podmienkami pre uskladnenie. Po roku 1989 bol kláštor vrátený reholi a kláštorňný komplex v súčasnosti prechádza rozsiahlou rekonštrukciou, ktorej súčasťou by mala byť aj výstavba modernej multifunkčnej budovy Františkánskeho inštitútu určenej pre knižnicu, archív a vzdelávaco-komunikačné účely.¹⁵

THE THE 18TH CENTURY CHRONICLE OF THE PEZINOK CAPUCHIN MONASTERY

Summary: The chronicle of the Pezinok Capuchin monastery is the work of the Capuchin clergyman Clementius Modransky who started to write it retrospectively in 1746. The data about the history of the 17th century Pezinok Capuchin community he drew – as he states himself – from the annals of the Vienna province’s chronicler and clergyman Meinrad from Bavaria. The later period was processed on the basis of his own knowledge. Along the monastic events he also noticed important ‘non-monastic’ ones, e.g. military events, births or deaths of outstanding persons, lists of benefactors of the Pezinok monastery, etc. There are events in the chronicle that are connected with the battles against the Turks, such as the disappearance of two brethren from the monastery. The chronicler mentions the building of the monastery and church only marginally although this incident was connected with serious financial and organizational problems. The chronicle’s text proves that the existence of the order and the monastery brought about considerable advantages for the town.

Keywords: Kingdom of Hungary, Capuchin Order, chronicle, Pezinok, Latin language.

¹² BEL, *Notitia*, s. 122.

¹³ BEL, *Notitia*, s. 123–127.

¹⁴ MIKLOVIČ, P. Knižnica bratislavských kapucínov. In: *Spríevodca po historických knižniciach na Slovensku*, zv. 3 SABOV, P. a kol. Martin: Slovenská národná knižnica, 2009. s. 47–53.

¹⁵ Náčrt projektu pozri RYBÁK, J. Rehoľný komplex Pezinok. G-ateliér. In: *ARCH 10/09*, s. 65.